

set dagens lys fortrinsvis i Sverige om det nævnte slag i 1709. Overarkivaren ved Krigsarkivet i Stockholm, dr. *Alf Åberg*, redegør i den følgende afhandling for den levende aktivitet, der i de senere år er udfoldet med udgivelse af svenske regimentshistorier. Åberg nævner, at det efterhånden er almindeligt i Sverige, at civile historikere samarbejder med militære på dette felt, hvor tidligere en overvældende interesse for krigsbegivenheder gjorde sig gældende; denne rene krigshistoriske interesse er de senere år suppleret med blikket for økonomiske og sociale faktoreres indflydelse på troppernes moral og optræden.

I den næste afhandling »Slagmaleriet som historisk kilde« giver museumsinspektør ved Orlogsmuseet i Karlskrona, dr. *Olle Cederlöf*, en indføring i dette emnes principper. Cederlöf fastslår, at området hidtil kun er lidet indgående studeret; han foretager en principiel opdeling af slagmaleriet m. h. t. dets primære hensigt således: 1) glorificerende, 2) berettende, 3) analyserende og 4) dekorativ. Ud fra en gennemgang af typiske eksempler op gennem historien, vurderer Cederlöf de 4 kategoriers værdi som historisk kilde.

Såvel den lige nævnte afhandling som den følgende og sidste: »Den svenske stats trofæsamling« er forsynet med en række velvalgte illustrationer, der nyder godt af hæftets fine papirkvalitet. Den svenske trofæsamling, der er en af de fineste i verden, præsenteres af dens leder, dr. *Arne Danielsson*, der redegør for samlingens omtumlede tilværelse, indtil den 1960 havnede i Det kgl. Armémuseum. Samlingen omfatter i hovedsagen godt fire tusind faner, hvoraf næsten 300 er udstillet dels i museet, dels i Riddarholmskyrkan. Allerede i perioden 1683–1704 udførte trofæmaleren Olof Hoffmann 2300 farvelagte tegninger af samlingens genstande, og i vort århundredes første 10-år kom hertil yderligere 1000 kopier, der sammen med et udførligt 30-binds katalog fra 1685 beror i militærarkivet. Den store værdi af dette tidligt udførte arbejde vil fremgå af, at kun 10 pct. af fanerne indtil nu har kunnet konserveres forsvarligt. Afsluttende beskrives en række østrigske, danske, polske og russiske klenodier.

Den internationale militærhistoriske kommissions 26. årsskrift vidner klart om svensk militærhistorisk virkes bredde og høje niveau; fra svensk side tilsluttede man sig det internationale samarbejde allerede kort efter 2. verdenskrig, og man har forestået redaktionen af årsskrifterne i 1949 og 55. Med den anledning, som nærværende omtale giver, er det nærliggende med beklagelse at pege på den stagnation – for ikke at sige det forfald – der har præget den officielle danske militærhistoriske virksomhed siden 2. verdenskrig, og som hidtil har hindret dannelse af nogen dansk kommission i det internationale samarbejde, hvori foruden Sverige også Norge og Finland deltager.

HELGE KLINT

Afdeling agrarische geschiedenis landbouwhogeschool. A.A.G. Bijdragen 13. Wageningen 1965. 274 s.

A.A.G. Bijdragen 13 indeholder bl. a. et par større afhandlinger vedrørende erhvervs- og befolkningsforhold af mere hollandsk-lokalhistorisk karakter, samt en diskussion mellem flere hollandske forskere om overgangen til protestantismen i de nordlige nederlandske distrikter 1656–1726, statistisk belyst. Men

tidsskriftets drivende kraft er nu som før B. H. Slicher van Bath, og fra hans hånd foreligger der to bidrag af mere almen-historisk interesse.

Den første af disse afhandlinger (her på engelsk) vil for størstedelen indgå i et hollandsk værk om Frieslands historie. van Bath belyser økonomiske og sociale forhold i de frisiske områder fra ca. år 900 til 1500. Et kort-bilag viser opdelingen i 16 landområder fra Zuidersøen til Wesers munding, og efter en geografisk orienterende indledning følger bl. a. beregninger over folketal, dyrket areal og foldudbytte. Selv om man må stille sig tvivlende overfor dette talmateriale, er karakteristikkene af de frisiske kystområder, hvorfra handel og skibsfart udvikles, i deres modsætning til indlandsdistrikterne af stor interesse. Lensvæsenet og godssystemet nåede aldrig ud til kystegnene, hvorfra der i middelalderen foregik en stadig udvandring til andre lande. van Bath anfører, at der hersker tvivl om friserne bidrag til skibsbygningens udvikling i den tidlige middelalder, og han fremhæver, at frisisk handel og søfart blev relativt hårdt ramt af den økonomiske krise i senmiddelalderen. Pest, stormflod, misvækst og social uro bragte tilbagegang. For landbruget betød det en betydelig formindskelse af det dyrkede areal, men derimod større husdyrproduktion med eksport af kvæg, smør og ost bl. a. til Hamburg.

I en anden afhandling (på tysk) karakteriserer Slicher van Bath i koncentreret form europæiske agrarforhold i det 17. og første halvdel af det 18. årh., idet han m. h. t. den herhen hørende litteratur henviser til *The Agrarian History of Western Europe. A.D. 500-1850* (1963), den engelske udgave af van Baths bekendte hollandske værk (som billigbog i Aula-boeken).

For en nederlandsk historiker er det mærkeligt at skulle se »den gyldne tidsalder«, hvor den materielle og åndelige kultur i Holland nåede et højdepunkt, som en periode med økonomisk tilbagegang og åndelig stilstand i det meste af Europa. Ganske vist, også Holland oplevede en økonomisk krise af længere varighed, men egentlig først efter 1672, »det nationale nødår«, da landet kom i krig med England, Frankrig, Köln og Münster. Forholdet var jo det, at depressionen satte ind på forskellige tidspunkter: i Spanien kort efter 1600, i Italien og store dele af Mitteleuropa efter 1619, i Frankrig og dele af det tyske rige omkring 1630, men i England og Holland 20-30 år senere. Til gengæld synes England og Frankrig at have overstået krisen ved år 1730, mens perioden 1720-40 netop var meget alvorlig for det hollandske landbrug, der først efter 1755 langsomt oplevede en bedring, lidt senere end det tyske rige (og Danmark).

Idet van Bath belyser landbrugets produktions- og afsætningsforhold, påpeger han - i modsætning til en række økonomiske historikere, bl. a. E. Heckscher - at der under komplicerede markedsforhold, hvor den internationale pris er den fremherskende, ikke vil være nogen sammenhæng mellem pris og høst-udbytte. Man har - hævder han - for ensidigt iagttaget kornpris-bevægelser. På længere sigt vil navnlig forholdet mellem priserne på korn og husdyrprodukter være af største vigtighed. Depressionen i det 17. århundrede var fremfor alt en kornkrise, mener van Bath (ud fra danske iagttagelser kan det tegne sig noget anderledes); efterspørgslen efter korn gik stærkere tilbage end produktionen, og de lave priser opmuntrede ikke til bedre jordbehandling.

van Bath advarer historikere mod at danne sig et alt for enkelt billede af forholdet mellem befolkning og priser. Der er ikke blot tale om dalende folke-

mængde, men også om ændringer i erhvervsstrukturen, i den sociale lagdeling og af »forbrugervaner«. I store dele af Vest- og Mitteleuropa vandt hjemmeindustrien indpas under landbrugskriserne i det 17. årh. Iøvrigt klarede bybefolkningen sig bedst, og på landet havde småbrugere, husmænd og inderster forholdsvis ringere kår end tjenestefolkene. Store sociale forskydninger var i gang; Labrousse har påpeget deres betydning for den franske revolution. Befolkningen må – slutter van Bath – ikke betragtes som en uforanderlig størrelse: der skete forskydninger ikke blot m. h. t. erhverv og indkomst, men også i anvendelsen af erhvervsindtægter og forbrug af fødevarer.

F. SKRUBBELTRANG

ALMINDELIG HISTORIE

H. BUTTERFIELD: *The Present State of Historical Scholarship*. 25 s. – C. H. WILSON: *History in Special and in General*. 28 s. – *Inaugural Lectures*, begge Cambridge University Press 1964, hver af dem 3 sh. 6 d.

Der er en vis tradition for at en nyudnævnt engelsk historieprofessor holder en indledningsforelæsning om sit fag i almindelighed og lader den trykke. Det er en god skik. En del historikere har på den måde, måske den eneste gang i deres liv, fået sagt hvad de mener om historieforskningens øjeblikkelige standpunkt og stilling blandt videnskaberne, dens karakter, formål og fremtidsopgaver. Adskillige af forelæserne har værdi ud over øjeblikket, i hvert fald som kilder til den skiftende opfattelse af hvad historieforskning er eller bør være; i nogle af dem, deriblandt *C. H. Wilsons*, kan man tillige hente gode argumenter mod den seneste politiske tendens til at forfladige universitetsuddannelsen i historie. Fra det sidste årtis høst af disse småskrifter husker man måske hvordan *H. R. Trevor-Roper* veltalende og som man kunde vente det en smule paradoksalt argumenterer for at moderne historieforskningens frugtbarste tilskyndelser er kommet fra andre discipliner, økonomi, filosofi, sociologi o. a., og hvor indtrængende han taler om at de humanistiske videnskabers vigtigste opgave er at opdrage lægfolket (*History: Professional and Lay*, 1957). Værd at læse er også *John Bromleys* forsøg på at karakterisere den nuværende studentergenerations forhold til historien, hans tilslutning til *Annales*-skolens principper, og hans forsvaret for samarbejdet med andre videnskaber (*History and the Younger Generation*, 1962).

Herbert Butterfield er en åndfuld mand med en vid horisont og et bredt arbejdsfelt. Desværre strejfer han i sin indledningsforelæsning (som *Regius Professor of Modern History* i Cambridge) adskillige emner uden at få sagt meget om dem. Men han har også noget på hjerte, bl. a. om historiografiens historie, som han tidligere har givet fine bidrag til. Han mener at nærliggende og påkrævede opgaver er et mere indgående studium af forskningsteknikkens, den historiske kritiks vekslende former, og endnu vigtigere, en stort anlagt undersøgelse af forholdet mellem mennesket og dets historie, af hvordan den historiske sans bliver til, af menneskers skiftende holdning til tidsforløbet og af de forskellige